

ANDRZEJ GRABOWSKI

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

andrzejgrabowski12@gmail.com

Elity u władzy

...

Mirosław Szumiło, *Roman Zambrowski 1909–1977. Studium z dziejów elity komunistycznej w Polsce*, Warszawa: Wyd. IPN, 2014, ss. 526

Monografia Mirosława Szumiły to pozycja istotnie pionierska pod względem tematycznym. Została wydana w serii biografii, pod egidą Instytutu Pamięci Narodowej. Autor interesuje się stosunkami polsko-ukraińskimi, elitami władz w PRL, a także samym ustrojem komunistycznym. *Roman Zambrowski 1909–1977. Studium z dziejów elity komunistycznej w Polsce* to typowa biografia pretekstowa opisująca życie człowieka od najmłodszych lat związanego z ideologią komunistyczną. Nakreśla dzieje polskiej elity komunistycznej na przestrzeni II Rzeczypospolitej, a także w czasach PRL, zamykając tematykę na roku 1977. Fakty z życia bohatera omówiono chronologicznie, co pozwoliło na pełną analizę życia osobistego Zambrowskiego oraz sytuacji w kraju i na świecie.

Biografia Romana Zambrowskiego jest jedną z niewielu prac opisujących życie człowieka należącego do ścisłego kierownictwa PPR/PZPR. Do tej pory w polskiej biografistyce nadal nie dysponujemy „pełnowymiarowymi” biografiami takich osób, jak Bolesław Bierut czy Władysław Gomułka. Bardzo trudno jest wyjaśnić, co wpłynęło na taki rozwój wydarzeń. Mirosław Szumiło dał nam pełny ogląd sytuacji na temat postaci Romana Zambrowskiego. Szeroko omówił pochodzenie oraz młodość bohatera. Pokazał, jak bardzo różnił się on od swoich rówieśników i wyjaśnił, dlaczego w bardzo młodym wieku wstąpił do Komunistycznego Związku Młodzieży Polskiej (dalej KZMP). Zgadzam się z autorem, iż lata młodości Romana Zambrowskiego nie były łatwe, ale jednoznacznie wpłynęły na jego późniejszą działalność i udział w „ruchu” komunistycznym.

Już jako młodzieniec spędził czas w więzieniu za swoją komunistyczną działalność. Jak słusznie podał Mirosław Szumiło, pobyt w więzieniu pozwolił młodemu Romanowi na ukształtowanie poglądów politycznych, a także zawarcie nowych znajomości w gronie komunistów. W późniejszym okresie działalności okazały się one dla niego bardzo pomocne. Początkowe doświadczenia organizacyjne w KZMP są zwieńczeniem pierwszego rozdziału monografii.

Drugi rozdział otwiera kwestia „edukacji komunistycznej” Zambrowskiego. Odwołując się do wcześniejszych lat, autor podał przyczyny rozwoju myśli ideologicznej bohatera. Potwierdził także fakt, iż pobyt w więzieniu w latach 1924–1926 znacząco przyczynił się do zakwalifikowania Romana Zambrowskiego do edukacji w ZSRR. Mianowicie pozwolił na uczęszczanie do Międzynarodowej Szkoły Leninowskiej w Moskwie, w której zawarł kolejne znajomości. Samo ukończenie moskiewskiej szkoły zaowocowało awansem w strukturach KZMP.

Jednym z niechlubnych momentów działalności Zambrowskiego w KZMP był udział we „Froncie młodego pokolenia”. *De facto* przyczyniło się to do zdyskredytowania bohatera książki i złożenia samokrytyki przed działaczami moskiewskimi. Okres od 1936 do 1943 roku to ciągłe starania o przywrócenie do działalności partyjnej. Mirosław Szumiło scharakteryzował ten etap życia bohatera jako okres „agonii politycznej” Romana Zambrowskiego.

W trzecim rozdziale autor skupił się na poczynaniach Zambrowskiego po agresji ZSRR na Polskę. Dotarcie do Baranowic i udział w organizacji tamtego komitetu były tylko momentem przejściowym w drodze powrotnej do partii komunistycznej. Dopiero objęcie funkcji „politruka” w 1 Dywizji Piechoty im. Tadeusza Kościuszki pozwoliło na szybkie „wkupienie się” w łaski urzędników radzieckich oraz spektakularną drogę awansu, aż do uzyskania stopnia pułkownika i szefa Zarządu Polityczno-Wychowawczego. Dymisja z tego stanowiska i odesłanie do Komitetu Centralnego PPR w Lublinie otworzyły nowy etap działalności w życiu Romana Zambrowskiego. Udział w Zarządzie Polityczno-Wychowawczym pokazał kierownictwu partyjnemu talenty organizacyjne Zambrowskiego. Odegrał on także wielką rolę podczas działania Komisji Specjalnej do Walki z Nadużyciami i Szkodnictwem Gospodarczym.

Ostatnie dwa rozdziały opisują go jako przywódcę „puławian” – odłamu liberalnego PZPR. Popierał także kandydaturę Gomułki na Komisarza Centralnego PZPR. Rozdziały te *de facto* przedstawiają upadek polityczny Romana Zambrowskiego w PZPR.

Podsumowując, biografia napisana przez Mirosława Szumiło pozwala poznać rys biograficzny postaci Romana Zambrowskiego. Przynosi dokładny opis ówczesnej sytuacji politycznej w Polsce, jak również innych państw komunistycznych „przynależących” do ZSRR. Duża ilość źródeł, na których została oparta

praca, pozwala na skonfrontowanie opinii na temat Zambrowskiego. W bibliografii zamieszczono źródła archiwalne pochodzące z archiwów rosyjskich, do których dostęp dla polskich badaczy naukowych jest bardzo ograniczony, oraz z archiwów znajdujących się w Polsce. Sporą część materiału źródłowego zajmują źródła drukowane i publicystyka. Odnoszą się one zarówno do samej osoby Romana Zambrowskiego, jak i elity komunistycznej i epoki, w której żył. Nie zabrakło również samych publikacji bohatera książki oraz relacji jego synów: Antoniego i Witolda. Monografia napisana jest w sposób przystępny dla czytelnika, który posiada jakąś wiedzę na temat omawianego okresu. Osoby niezaznajomione z tematem mogą mieć problem z dokładnym zrozumieniem pewnych skrótów oraz postaci, które pojawiają się w tekście. Oceniając całą pracę, można śmiało stwierdzić, iż poprzeczka dla kontynuatorów dzieła Szumiły została postawiona bardzo wysoko.

UMCS